

Més ombres que llums
La gestió del patrimoni immaterial a la Comunitat
Valenciana
More shadows than lights
The management of intangible heritage in Valencia

David Ferrandis Micó
Professor Geografia i Història, Espanya
ferrandis_moixent@hotmail.com

Resumen

Que el patrimoni immaterial és una de les grans aportacions de les darreres dècades no té contestació. No obstant, resulta necessari realitzar, amb certa freqüència per la seua natura, una anàlisi sobre l'aplicació que de les normatives de rang internacional es realitzen per a un determinat territori. Amb eixe fi, el present article ha estat estructurat per a perfilar aquells punts de consonància i de distància que poden trobar-se en una comparació que pren com a nexes a enfrontar les darreres directrius establides per la UNESCO, especialment a la *Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial*, i allò que queda arrellegat a les successives lleis de patrimoni cultural valencià publicades a la Comunitat Valenciana. Dit estudi ha deixat patent la quantitat de punts febles per falta d'aplicació pràctica que existeix en aquells quatre punts rectors que estableix la UNESCO en quan a la gestió del patrimoni assenyalat. La *Salvaguarda*, *Respecte*, *Sensibilització* i *Ajuda* del patrimoni immaterial, tot i ser tinguts en compte al llarg dels textos legislatius del territori en qüestió no arriben a assolir una efectivitat rellevant per diverses raons.

Palabras clave: *patrimoni immaterial; Comunitat Valenciana (Espanya); UNESCO; Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial.*

Abstract

That the immaterial heritage is one of the big contributions of our last decades it does not have answer. Nevertheless, it turns out necessary to do an analysis on the application that of the regulations of international range is realized for a certain territory. With this aim, the present work has been structured to outline those points of agreement and of distance that can find in a comparison that

**Culturas. Revista de
Gestión Cultural**

Vol. 1, Nº 1, 2014
pp. 79-96
EISSN: 2386-7515

Recibido: 23/11/2013
Aceptado: 14/12/2013

takes as links of facing the last directives established by the UNESCO, specially the Convention *for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, and that one that remains gathered in successive laws of cultural valencian heritage published inside the Comunitat Valenciana. The above mentioned study has made clear the quantity of weak points for lack of a practical application that exist in those four points governing that stable the UNESCO as for the management of the notable heritage. The *Safeguard, Respect, Awareness and Help*, in spite of being had in account along the legislative texts of the territory in question do not manage to reach a relevant efficiency for different reasons.

Keywords: *immaterial heritage; Comunitat Valenciana (Spain); UNESCO; Convention for the safeguarding of Intangible Cultural Heritage.*

El present treball és resultat d'un molt més extens que va estar engegat dins del projecte de fi d'estudis del Màster interuniversitari en Gestió Cultural organitzat conjuntament per la Universitat Politècnica de València i la Universitat de València -Estudi General. Aleshores, vam escollir el patrimoni immaterial conscients de la gran rellevància que ha adquirit als darrers anys.

Posats a ser francs, d'entrada, volíem iniciar una tasca sobre el patrimoni esmentat de caire pràctic. Una tasca que ens portara a realitzar un treball de camp per apropar-se a les manifestacions i productes que poden arribar a esdevindre part integrant del patrimoni immaterial. No obstant, un cop capficats en eixe objectiu, i després d'abordar ingents línies i camps teòrics que versaven sobre el mateix, ens n'adonarem que estadis molt més inicials i bàsics presentaven rellevants espais inacabats. Sentíem que algunes peces del joc no acabaven d'encaixar i com semblaven existir importants fissures dins del camp i programa de mesures creades suposadament per a assegurar la seua conservació i manteniment. També la seua posada en valor i apropament a la societat.

Així les coses, vam creure rellevant assolir un estudi que ens permetera disposar els punts febles que existeixen al discurs de salvaguarda i la seua aplicació pràctica del patrimoni immaterial ja que si eixa estructura primerenca, que queda arreplegada fonamentalment als textos legislatius, no es troba ben fonamentada i amarrada molt difícilment podran ser superades aquelles disposicions internacionals que tracten de presentar un model d'actuació sobre el patrimoni immaterial.

1. Introducció.

Resulta curiós i paradoxal com en el context de la modernitat líquida (Bauman, 2004: 123), desbocada (Giddens, 2003: 36) o desbordada

(Appadurai, 1996: 112), marcada pels canvis constants i intensos i on té lloc el fenomen de la globalització, la qual afecta a tots els camps de la humanitat i, especialment i com apunta Lourdes Arizpe, al cultural, ha estat possible el reconeixement i potenciació d'un tipus de patrimoni que manifesta com cap altre l'existència d'una diversitat cultural infinita, present i viva.

La globalització no és, per tant, equiparable a una suposada homogeneïtzació, estandarització i occidentalització del món, sinó que engloba al mateix temps noves formes de re-localització (Beck, 2004), de creativitat cultural, de redefinició d'identitats i de re-construcció de subjectes col·lectius. D'eixa forma, els processos de re-encantament, re-tradicionalització i re-territorialització impulsats en contestació del desencantament, destradicionalització i desterritorialització, produïts abans i signe de la globalitat, han donat pas a un reconeixement i increment significatiu de manifestacions identitàries pròpies d'una comunitat. En alguns casos s'han rescatat del passat, en altres s'han imbricat amb el present i en altres han sorgit de nou. Indistintament, però, tal situació és el que explica que des de diferents àmbits, tant de polítics com de socials i acadèmics, es comence a plantejar la necessitat de re-definir i renegociar el concepte mateix de patrimoni per a alliberar-lo dels seus dos principals biaixos: la seua càrrega essencialista, purista i homogeneïtzadora i el seu tradicional paternalisme estatal. D'eixa forma, i ahi rau la paradoxa, la globalització i l'homogeneïtzació que aquesta comporta no tenen perquè suposar necessàriament menys cultura i cultura menys diversa. Més aviat tot el contrari. És cert que la homogeneïtzació globalitzant pot comportar el risc d'una pèrdua neta de formes de vida, llengües, pautes de comportament, coneixements i sabers tradicionals. Ara bé, conscients de tal fet, les societats i comunitats per a fer-li front o atenuar-la han desenvolupat i promogut un seguit de mecanismes i reaccions defensives per a la salvaguarda de la identitat local, de la identitat més propera. És dins d'aquest context d'ampliació de significat del patrimoni cultural i d'una eclosió i reconeixement de tot un seguit de pràctiques i manifestacions culturals, reflex d'infinites comunitats, impulsades per fer front al fenomen imperatiu de la globalització, on cal ubicar la tasca i el sorgiment d'allò que anomenen patrimoni immaterial.

Hem passat d'un patrimoni "culte" a un que aclapara qualsevol expressió significativa; d'un patrimoni tradicional, rural i localitzable a un patrimoni modern, urbà i desterritorialitzat; d'un patrimoni format per recursos tangibles i materials a un que considera, del mateix mode, els recursos intangibles; i d'un patrimoni cultural a un patrimoni cultural - natural. D'una forma paral·lela, ha sofert un doble gir en la seua concepció: del clàssic patrimoni nacional hem passat a la conceptualització d'un patrimoni local i altre de global. Un patrimoni que

ja no és reconegut sols per allò que aporta a la construcció d'una identitat nacional, sinó que apareix vinculat a petites i diverses comunitats. Aquestes, al tractar de remarcar i defensar la seua existència en aquest món força canviant i globalitzat han trobat en el patrimoni immaterial o etnològic una important font de reconeixement i via per fer-se sentir. És així com cobra sentit eixa dinàmica que en els darrers anys ens ha portat a veure com elements tan generals i sense una pertinència física concreta a cap territori o comunitat, més prompte compartits per comunitats políticament diverses, han passat a engrossir la coneguda llista de béns del Patrimoni de la Humanitat. La Dieta Mediterrània ha estat el cas més sonant. Al mateix temps, pel que fa a eixa tendència local, altres elements específics i localitzats en espais concrets i força reduïts també han passat a ser considerats Patrimoni de la Humanitat. En aquest darrer cas els exemples són molt més nombrosos. Recordem així, entre d'altres i per proximitat a nosaltres, el Misteri d'Elx, el Tribunal de les Aigües o, recentment, la festivitat de la Mare de Déu d'Algemesí.

El patrimoni immaterial és, en definitiva, la gran aportació al context cultural del segle XXI. L'adopció per part de la UNESCO l'any 2003, de la *Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial* i la seua posterior firma oficial d'Espanya, al 2006, l'han col·locat en primera línia. Malauradament però, tot i que d'una forma comprensible pel seu curt reconeixement, els seus límits i contorns, la forma de fer-li front, la protecció que rep o la percepció que d'ell té la població, entre d'altres qüestions, encara es troben en uns estadis molt allunyats a aquells que gaudeixen altres tipus de patrimoni, cas de l'arqueològic o l'artístic per esmentar alguns exemples. Es tracta, per tant, d'un ampli i divers camp per a dilucidar i investigar: tipologia, funció, legislació, expressió identitària, entre d'altres, són algunes de les qüestions que cal perfilar quan de patrimoni immaterial es tracta.

Al nostre cas, però, ens centrarem fonamentalment en un d'eixos camps. Abordarem un dels principals recursos emprats per tal de fer front a la defensa, posada en valor i difusió del mateix: la legislació que tracta de donar-li cobertura.

2. Objectius.

L'objectiu del present treball va estar veure de quins mecanismes es val la legislació valenciana per tal de garantir i potenciar el reconeixement i salvaguarda del patrimoni immaterial. Més aviat, però, allò que pretenguérem va estar apuntar fins a quin punt existeix un seguiment en eixa legislació d'aquelles recomanacions i pautes que queden arreglades als diversos textos emesos per la UNESCO. És a dir, fins a

quin punt es troba en consonància i actualitzada la legislació valenciana en matèria de patrimoni immaterial prenent com a referent al màxim organisme que en eixe camp es menciona? Un nivell de consonància tan teòrica com pràctica. Existeix un trasbals efectiu i visible d'allò que es menciona a la legislació? O, al remat tot queda en paper mullat?. En definitiva, la qüestió rectora del treball va estar tractar d'esbrinar fins a quin punt la legislació valenciana segueix les pautes de la UNESCO i, especialment, fins a quin punt al cas en què ho fa ho porta veritablement a la pràctica. Així les coses, tractarem d'apuntar els punts febles o fissures per les quals eixa legislació pot arribar a quedar en res, denunciant les mancances que presenta per després apuntar un seguit de línies d'actuació.

Acotarem així el camp d'investigació i reflexió a un espai físic concret, Comunitat Valenciana, i a una temàtica particular, nivell de consonància teòrica i pràctica respecte de la seua legislació en matèria de patrimoni immaterial, per tal de poder presentar uns resultats i trets acotats que evitaren perdre'ns en una anàlisi que partira en vistes a obtenir uns fins universalistes. Evidentment, una tasca d'eixes característiques resultaria no sols força complicada també, cal dir, impossible. En primer lloc, les particularitats que presenta el patrimoni immaterial obliguen a aquelles institucions que treballen en i per a ell a adoptar mesures molt diverses atenent a les mateix. I així, cada territori adopta fórmules i accions legals diverses. D'altra banda, tractar d'analitzar tots els problemes que presenta la legislació en relació al patrimoni escollit també ens abocaria a un camp fortament divers.

Fins ara els estudis realitzats en torn a la legislació que ateny al patrimoni cultural, en general, i immaterial, en específic, més prompte han quedat centrats en tres grans línies d'investigació:

- 1) En identificar el significat i càrrega semàntica dels vocables emprats en les diverses disposicions per veure si en ells es feia una especial menció a la vessant antropològica del terme cultura i aquells que arrepleguen el caràcter particular del patrimoni que tracten. Per exemple, si en ics legislació s'utilitza el terme patrimoni etnològic en lloc de patrimoni immaterial i en raó de què s'ha procedit en eixa elecció.
- 2) En fer una comparativa entre les diferents legislacions autonòmiques. El text *Patrimonio Etnológico e identidades en España: Un estudio comparativo a través de la legislación* de Beatriz Santamarina Campos, Gil-Manuel Hernández i Martí i Albert Moncusi Ferre sintetitza de forma acurada eixa línia, demostrant a més l'existència de fins partidistes i regionalistes en la major part d'elles.

- 3) En darrer lloc, en veure fins a quin punt són vàlides les fórmules, mesures i accions que eixes legislacions arreglegen per al patrimoni cultural de forma ampla i, al seu cas, per al patrimoni immaterial.

Així les coses, el grau d'originalitat del present treball rau en abordar un aspecte que ha passat en moltes ocasions desapercebut pel seu caràcter aparentment superflu o pel fet de considerar-lo com una temàtica inclosa en algunes de les línies i tendències d'investigació apuntades adés. No obstant, no ha estat així. Resulta necessari, passades ja diverses dècades des que el patrimoni immaterial o etnològic començara a ser reconegut dins la legislació, en aquest cas valenciana, veure fins a quin punt la mateix es troba actualitzada i, especialment, mesurar el grau d'aplicació efectiva que eixe text ple de vocables i paràgrafs legislatius troba a la pràctica. Serà així, més aviat, una mena d'avaluació en quan al grau i aplicació que d'eixa legislació s'està portant a terme per part d'aquelles institucions que queden responsabilitzades dins del marc físic de la Comunitat Valenciana.

3. Metodologia

Per tal d'assolir els objectius apuntats el procés de treball i tasca que portarem a terme va quedar fonamentalment centrat en dos grans apartats:

1.- En primer lloc, cercarem aquells textos legislatius, propis de la Comunitat Valenciana, on queden arreglegades les directrius jurídiques i legislatives a seguir en matèria de patrimoni immaterial per poder així realitzar una comparació força profunda amb allò que presenta la *Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Immaterial*. Treballarem així amb la *Llei 4/1998 d'11 de juny, de la Generalitat Valenciana, del Patrimoni Cultural Valencià* i amb les seues dos successives i posteriors modificacions, és a dir, amb la *Llei 7/2004, de 19 d'Octubre, de la Generalitat, de modificació de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià*, i amb la *Llei 5/2007, de 9 de febrer, de la Generalitat, de modificació de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià*.

L'objectiu va estar enfrontar-les en diversos camps i punts per veure així el grau de seguiment o de distanciament que existeix entre la normativa jurídica de màxima aplicació existent per al cas de la Comunitat Valenciana i les directrius establertes pel màxim organisme en la defensa i posada en valor del patrimoni immaterial com és la

UNESCO i la darrer i més rellevant convenció que en eixe camp ha realitzat. Entenen per igual el patrimoni immaterial? De quines subdivisions en parla cadascuna d'elles? I, especialment, es fan ressò les diverses legislacions d'aquells mecanismes que estipula la Convenció per garantir un grau mínim de protecció i salvaguarda del patrimoni immaterial?

2.- En segon lloc, un cop conegudes les directrius i vies que defineixen allò que és entès com de patrimoni immaterial a la legislació valenciana, com és estructurat i quins mecanismes de defensa general se li reconeixen, ens posarem en contacte amb la *Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano*, màxim ens en la gestió del patrimoni cultural valencià, per a veure fins a quin punt des d'ella és aplicada i feta efectiva la legislació del patrimoni immaterial. Realitzarem un estudi exhaustiu per comprovar fins a quin punt allò que queda arreplegat als textos té la seua aplicació pràctica, especialment pel que fa als seus mecanismes de defensa i salvaguarda.

Amb eixa finalitat, va estar objecte d'estudi minuciós el web de la mateixa institució ja que és en ell on es visible el grau d'efectivitat i de treball. En ple segle XXI eixe és l'espai on deuria quedar disposat tot allò que la institució realitza i que els ciutadans deuen poder saber si així ho necessiten o els interessa. Al mateix temps, però, comprovarem també les tasques portades endavant per altres institucions del territori valencià i d'altres comunitats en un intent de veure fins a quin punt queda endarrerida o no la tasca que deuria acometre la *Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano* atés allò que disposa la

legislació que regeix l'actuació sobre el patrimoni immaterial i que queda dipositat i assignat per a l'esmentada institució. Fonamentalment, però, centrarem els ulls en el *Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico*, depenent de la Consejería de Cultura y Deporte, i en el *Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana*. Ambdós han demostrat en el pas dels anys ser davanters a l'estat espanyol en la tutela i gestió del patrimoni immaterial.

4. Resultats de la investigació.

Llums i ombres o paper mullat serien dos possibles frases fetes per descriure i apuntar un diagnòstic sobre les actuacions que en matèria de patrimoni immaterial s'estan realitzant a la Comunitat Valenciana. La comparació de la llei de patrimoni cultural valencià, i les seues dos successives modificacions, amb les pautes apuntades per la UNESCO a la *Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Immaterial*, creada al 2003 i principal text i institució en quan al tractament del mateix, així com un estudi del seguiment de l'aplicació efectiva d'allò que en elles se'ns diu posen de manifest els següents punts a destacar-ne.

a. Llums.

En primer lloc, i aquestes serien **les llums**, és possible rastrejar un seguit de pistes i empremtes al text legislatiu que regeix el patrimoni cultural a la Comunitat Valenciana sorgides i emanades de la *Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Immaterial* i les directrius que en ella s'apunten. De fet, no és cap casualitat que eixa llei de patrimoni cultural valencià que partia de 1998 estaguera modificada en dos ocasions poc després de celebrar-se la Convenció, convertint-se així en capdavantera a l'estat espanyol quan a reflexions i propostes sobre eixa vessant específica del patrimoni.

Amb la *Llei 7/2004, de 19 d'Octubre, de la Generalitat, de modificació de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià*, i la *Llei 5/2007, de 9 de febrer, de la Generalitat, de modificació de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià* va estar possible un seguit de fites significatives per al reconeixement i tractament del patrimoni immaterial. Ambdues permeteren presentar una legislació que combrega dins dels discursos i tendències que presideixen els mecanismes i actuacions d'organismes força imbricats amb la gestió i tutela del patrimoni immaterial, cas de la UNESCO. Entre d'altres fets rellevants a destacar-ne en ella apareix un concepte de patrimoni immaterial actual i ample, la creació i actualització constant d'un inventari, que també esdevé ample, i el seu reconeixement com a punt de partida per a una salvaguarda efectiva així com la possibilitat

d'establir una jerarquització en quan a rellevància del mateix i, per tant, la possibilitat d'incorporar no sols aquelles manifestacions considerades de més importants, també aquelles de "secundàries" però igualment fonamentals per al context i marc en què es desenvolupen. També així la insistència de com sobre un patrimoni d'aquest tipus deu operar-se amb un seguit d'eines que mantinguen la seua viva i essència, rebutjant mesures constrenyedores tendents a fixar el bé tal i com es troba en el present, vàlides i necessàries per a la resta de patrimoni, però no per a l'intangible.

En definitiva, un seguit de pautes en quan al tractament d'aquest tipus de patrimoni força encertades per al mateix i que expliquen que haja estat un veritable referent per a altres comunitats autònomes a l'hora de redactar els seus propis texts legislatius.

b. Ombres.

Malauradament, una anàlisi més detallada i a fons de la legislació valenciana que tracte de posar en relació la mateixa amb allò que realment ocorre per part de les administracions encarregades de fer efectiu allò que en ella s'estableix, ràpidament revela un seguit de problemes rellevants en quan a la gestió d'aquest tipus de patrimoni, restant així operativitat a eixa legislació i les seues successives modificacions.

Existeixen un seguit d'aspectes negatius que dificulten una veritable tasca de gestió i salvaguarda del patrimoni immaterial tot i els avanços apuntats anteriorment, amb la qual cosa el resultat global és més aviat negatiu. Punts febles derivats d'una forma peculiar d'entendre eixe tipus de patrimoni i de no realitzar una veritable aplicació pràctica d'aquelles idees i formes de procedir que queden arrefegades a l'articulat legislatiu, tot i que com hem dit ha estat engegat a partir dels nous paràmetres i direccions apuntades des de la UNESCO i, per tant, amb un rerefons, tot i que siga d'entrada o per fins propagandístics, carregat de bones intencions.

Poden assenyalar-se els següents punts dèbils, i que en conseqüència caldria millorar:

1. **En cap moment** de la llei, tampoc amb les modificacions, **el patrimoni immaterial constitueix per sí mateix una categoria pròpia**. En tot moment és considerat com una subcategoria o tipologia del patrimoni etnològic. El patrimoni immaterial apareix dins la subcategoria *BIENES IMMUEBLES ETNOLÓGICOS* que al seu temps forma part de la categoria de *BIENES ETNOLÓGICOS*. No és considerat

en cap moment un tipus de producte i manifestació cultural capaç, pels seus trets, rellevància i potencial, de constituir un tipus de patrimoni que per sí mateix deuria tindre al seu servici un apartat exclusiu amb els consegüents efectes negatius que d'eixa forma de procedir se'n deriven a molts distints nivells i entre els quals hi és present el risc d'acabar reduint la seua intangibilitat, principal tret que el caracteritza. De fet, sobre una gran majoria dels béns que apareixen penjats al web s'ha destacat la rellevància de l'objecte en sí, de la seua materialitat, i no pas del procés que existeix darrere de la seua confecció i tots aquells elements culturals, socials i naturals pels quals han estat escollits com una manifestació etnològica. Així, la immaterialitat i allò que aquesta amaga han desaparegut pel camí en un procés que no fa quasi soroll i resulta desaperebut.

2. En segon lloc, si bé és cert que també resulta un avanç estendre el patrimoni immaterial a les *expressions de les tradicions del poble valencià en les manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci i, en especial, les que han estat objecte de transmissió oral i les que mantenen i potencien l'ús del valencià així com als béns immaterials de naturalesa tecnològica que constitueixen manifestacions rellevants o fites de l'evolució tecnològica de la Comunitat Valenciana, manca, però, realitzar una descripció més acurada d'aquells elements que constitueixen cadascuna d'eixes vessants*. En cap moment al llarg de la legislació, ni tan se vol en annexes posteriors o per part d'institucions oficials, es descriu d'una forma més acurada que pot entendre's per bé immaterial o de naturalesa tecnològica, per manifestació musical o gastronòmica entre d'altres, deixant així una interpretació lliure, i tal volta partidista, d'aquelles manifestacions que poden resultar susceptibles d'aconseguir eixe reconeixement. La Conselleria de Turisme, Cultura i Esport i, fonamentalment, la *Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià* en cap moment segueix i pren com a model els cinc possibles dominis que la Convenció estableix per al cas del patrimoni immaterial, perdent així un punt de referència de gran utilitat al mostrar un terreny de joc i unes regles ja plenament delimitades.

Conseqüència directa deixa forma de procedir és la situació força caòtica que es presenta quan es tracta d'accedir a l'inventari que sobre d'ell existeix dipositat al web de la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport a la seua secció *Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià*. Aleshores, es fa patent l'existència d'una barreja de categories pel que fa als diversos productes susceptibles de ser tractats com de immaterials sen se que existeixca sobre d'ells un criteri que s'ostinga la classificació en què són presentats.

3. D'altra banda, existeixen un seguit de **fissures dins d'aquelles quatre línies d'actuacions que la UNESCO a la Convenció estableix com de fonamentals per al tractament del patrimoni immaterial** i que també la llei al seu text arreplega i tracta de fer efectives. Així, tot i que es presenta un discurs favorable per portar en davant la **Salvaguarda, Respecte, Sensibilització i Ajuda** del patrimoni immaterial, dins d'eixes actuacions s'han pogut constatar diversos fets de diversa natura que al remat acaben convertint el text legislatiu i les seues benvolents intencions en paper mullat.

Salvaguarda

Pel que fa a la Salvaguarda, és en ella on més palesa es fa eixa nivell de distanciament entre les paraules i intencions i allò que veritablement ocorre. Així trobem:

- La **mancança d'un pla director que estableixca les directrius –camps, espais i temps- respecte de l'inventari dels béns immaterials** resulta força indicatiu.

La *Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià*, ja estableix la creació de l'anomenat *Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià* adscrit a la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, com a instrument unitari de protecció dels béns mobles, immobles i immaterials del patrimoni cultural els valors dels quals hagen de ser especialment preservats i coneguts. Després, amb les modificacions posteriors, eixe inventari, d'una banda, ha passat a incloure un major nombre de béns i, d'altra, ha estat millorat, però en cap moment existeix ninguna institució, ni tan se vol la *Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano*, que com ocorre per a Catalunya o Andalusia haja desenvolupat les directrius d'un pla director per establir una jerarquització o un ordre en quan a les manifestacions culturals, zones físiques i el període de temps que cal emprar per a cadascuna d'elles. No existeix dins la Conselleria de Turisme, Cultura i Educació, o en algun dels seus organismes que tracten el patrimoni cultural valencià, algun apartat o secció encarregat de disposar un programa d'identificació, documentació i inventariat d'eixe patrimoni immaterial per fases, objectius, dates i espais. Ni tan se vol per part de la *Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano* ha existit la confecció d'un pla director on definir les temàtiques a investigar, les zones i fases per on començar, continuar i acabar, atenent a diversos criteris científics i de pes, i l'establiment dels criteris metodològics amb els quals treballar.

Així, en l'actualitat, tan sols constitueixen *l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià*, en la seua secció immaterial, catorze manifestacions i productes, la major part dels quals, a més, han estat inclosos pel seu rerefons polític.

- En segon lloc, i força vinculat amb aquest darrer punt, **tampoc ha existit la creació d'un model d'actuació unitari, oficial i coherent per part de la *Dirección General del Patrimonio Cultural Valenciano* que estableixca unes pautes comunes en eixe inventari i aquells productes que en ell es disposen.** Sols el Museu d'Etnologia i la Universitat de València, dins del seu departament d'antropologia cultural i social, han establert criteris mínims, però que en tot cas serveixen per guiar les seues investigacions pròpies i no pas les del conjunt i totalitat que es realitzen a la Comunitat Valenciana.

Sen se l'establiment d'una planificació i punts directors que perfilen davant mà uns objectius i camps on actuar, que queden desglossats i emmarcats al seu temps en uns espais i etapes assolibles i estiguen guiats per un model metodològic unitari, exclusiu i oficial, resulta impossible fer vàlids eixos punts de la llei, que arreplega per imitació a allò que disposa la UNESCO a la Convenció, i que tenen per finalitat la confecció d'inventaris per assegurar una adequada protecció i tutela del patrimoni immaterial. Si no existeix una planificació adequada tots i cadascun dels esforços que es realitzen estan abocats a caure en un sac trencat. En entorns de política del patrimoni immadurs o on no hi són definides estratègies planificades o no estan clars i inventariats els recursos patrimonials, en aquest cas immaterials, les intervencions de protecció front a la destrucció i per a la seua salvaguarda poden condicionar i distorsionar la racionalitat i la coherència de les polítiques de protecció.

Resulta necessària una institució i grup d'especialistes que perfilen i defineixquen per on començar, per on continuar i per on finalitzar. Sols així pot sorgir un inventari coherent i no pas un registre constituït per un seguit de retalls on no hi haja un criteri general i comú. No es pot actuar, com ocorre en freqüents ocasions, a colp de telefonada per part d'un ajuntament interessat en que ics manifestació cultural del seu municipi haja d'estar reconeguda i registrada a *l'Inventari General del Patrimoni Cultural València*.

- D'altra banda, i també ens serveix per considerar la legislació valenciana en matèria de patrimoni cultural i, especialment a la seua vessant immaterial, com un miratge més que com una realitat o propòsit d'esdevindre tal, existeix un **desajust o falta d'utilitat entorn a la figura de *Bé Immaterial de Rellevància Local***.

Recordem que l'objectiu d'aquesta figura era dotar d'una protecció a aquelles manifestacions culturals que tot i no posseir uns trets únics, singulars i força rellevants pogueren tindre també la seua cabuda dins de la llei i, per tant, dins del sistema legislatiu per tal d'assegurar la seua protecció. En canvi, una ullada al registre que la *Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià* presenta a la seua pàgina web per a la categoria del patrimoni immaterial és suficient per adonar-se'n de l'escassa efectivitat i posada en marxa que se li està prestant a eixa figura. Sols apareixen catorze béns immaterials per a tot el territori de la Comunitat Valenciana dels quals, a més, sols dos d'ells són reconeguts com bé de rellevància local. Es tracta, per tant, d'un nombre molt reduït, irrisori inclús, però indicatiu de l'escàs treball que existeix dins de l'inventari del patrimoni immaterial.

- Un altra de les eines apuntades per fer possible i millorar eixa salvaguarda del patrimoni immaterial rebel·la la tendència de distanciament que es ve apuntant. Tot i que la llei a les seues modificacions parla de la rellevància que **les fundacions** poden adquirir ens trobem com, per una banda, aquelles **que ja existeixen**, *Llum de les imatges* i *Jaume II el Just*, **es troben abocades al tractament d'un tipus de patrimoni molt allunyat a l'immaterial** i com d'altra, tot i que es parla de la creació d'una nova, *Renaixença de la Comunitat Valenciana*, tal fet a dia de hui encara no ha estat posat en pràctica. Així les coses, per la seua inexistència i el camp acotat de les altres dos, en l'actualitat **no existeix cap fundació que vetle per la recuperació, conservació i difusió del patrimoni immaterial de la Comunitat Valenciana**, tot i que la llei conscient de la seua necessitat apunta la seua rellevància.

Respecte i Sensibilització

També a les línies de Respecte i Sensibilització respecte del patrimoni immaterial hi és present i força cridaner un elevat espai entre allò que s'apunta a la llei per influència i còpia del que presenta la UNESCO a la *Convenció per a la Salvaguarda del Patrimoni Immaterial* i allò que

veritablement és possible trobar un cop realitzat un estudi de la seua aplicabilitat. Tot i que la pròpia llei de Patrimoni Cultural Valencià apunta quatre possibles vies per portar endavant eixe respecte i sensibilització (educació, difusió -en estat pur, és a dir, mitjançant l'ús dels mitjans de comunicació-, investigació i participació ciutadana) poden apuntar-se un seguit d'aspectes que de nou les converteixen si no en paper mullat si en oportunitats perdudes, especialment visible al cas de la difusió, l'educació i la investigació.

En quan a la **difusió** cal apuntar com fets més significatius:

- L'existència de molt poques iniciatives divulgatives per a aquest tipus de patrimoni. Aquelles que s'han portat a terme des d'un organisme oficial i general han quedat acotades a un camp constret del patrimoni cultural entre el qual no es troba l'immaterial, fonamentat aquell patrimoni més vinculat al sector turístic que actua com a reclam i, entre el qual, no té quasi cabuda el patrimoni immaterial o, al menys, el patrimoni immaterial de rellevància local.
- D'altra banda, i com a conseqüència de l'anterior, quan han existit, la major part d'elles han estat impulsades per part d'institucions i, especialment associacions, que han estat constituïdes per a un producte o manifestació en concret. No ha existit des de la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport i el que és la seua *Direcció General de Patrimoni Cultural Valencià* una planificació detallada i organitzada per a procedir en eixe camp de la posada en valor, com si ho ha estat per exemple a Catalunya per tal d'integrar diverses manifestacions en l'esperit comú i identitari d'un poble.

Pel que fa a la **via educativa i pedagògica** trobem dos aspectes sobre els quals cal cridar l'atenció.

- En primer lloc, tot i que el *Decret 112/2007, de 20 de juliol*, del Consell, pel qual s'estableix el currículum de l'Educació Secundària Obligatòria a la Comunitat Valenciana al marcar els objectius i continguts d'alguns dels cursos d'eixos nivells i etapes educatives fa referència al respecte, valoració i ensenyament de l'estima cap al patrimoni, aquests no inclouen en cap moment el patrimoni immaterial. Es presta gran atenció a fomentar el patrimoni arqueològic, artístic i històric, fent especial menció a les diferents cultures i l'herència rebuda per aquests, però no hi ha cap inclusió, per breu que siga, on es faça referència a algun dels dominis que la UNESCO defineix com integrants del patrimoni immaterial.

- D'altra banda, també es fa palesa d'una forma important l'existència d'un potent centre didàctic des del qual desenvolupar un seguit de campanyes adreçades al públic més jovenívol. Les úniques activitats semblants que existeixen en eixe sentit han estat desenvolupades pel Museu d'Etnologia de València. De no ser per la seua existència, eixe apartat on la llei incideix en emprar l'educació com una mesura fonamental per fomentar l'estima cap al patrimoni immaterial cauria en sac trencat. No obstant, cal destacar com les activitats que oferta presenten més aviat un contingut museològic, que no pas didàctic.

La **investigació** sobre patrimoni immaterial també presenta un seguit d'aspectes negatius que dificulten la seua aplicació efectiva per tal d'obtindre uns resultats de qualitat.

- En primer lloc, no existeix per part de la *Dirección General de Patrimonio Cultural Valenciano* una planificació i programa de les diferents línies i grups d'investigació que es troben actuant al territori de la Comunitat Valenciana.
- En segon lloc, es fa palesa per qüestions com les apuntades al punt anterior, la mancança d'un teixit d'institucions i associacions culturals més petites, en quan a resó i rellevància, encarregades de portar endavant una tasca d'investigació. Al camp que ens ocupa la falta d'eixe estadi resulta força rellevant doncs no cal oblidar que el patrimoni immaterial és aquell que constantment s'està produint i representant al sí de la societat.
- En darrer lloc, i fruit d'eixa falta de planificació d'objectius pel que respecta al patrimoni immaterial així com de la mancança d'una sòlida estructura i xarxa d'associacions locals, comarcals i provincials que estiguin articulades per presentar una potent demanda cap al govern autonòmic i la conselleria corresponent, no existeix, com apunten Pau Rausell Köster i José Martínez Torno en *Política Cultural en Valencia: Patrimonio, Recursos y Participación Ciudadana*, unes partides pressupostàries estables en el temps i, fonamentalment pel que ens ocupa a nosaltres al present treball, que tinguen en compte eixa part del patrimoni cultural en la seua vessant immaterial.

Ajuda

Finalment, en quan a la darrer línia d'actuació proposada per la UNESCO a la Convenció, l'Ajuda, entesa aquesta des d'un punt de vista

de cooperació internacional, també manca d'una forma notable l'existència de la mateix. Les mires exteriors quan de patrimoni immaterial es tracta sols han estat posades per destacar-ne aquells productes més rellevants, tractant de fer-se un lloc en llistes de repercussió notable com aquella del Patrimoni de la Humanitat. No es coneixen i no s'han desenvolupat petits equips de trasbals d'informació i coneixements a nivell internacional. La transferència de competències en matèria cultural a les comunitats juga en aquest sentit un important paper negatiu.

5. Conclusions

Així les coses i apuntades les febleses, cal destacar-ne l'important grau de distanciament entre allò que d'entrada semblava iniciar-se amb les modificacions constants i a curta distància en el temps de la llei de patrimoni cultural i el que veritablement s'ha realitzat. Eixe discurs no ha estat portat a la pràctica en tota la seua totalitat, sinó que més aviat s'ha aturat als seues estadis i escalafons més inicials.

En realitat, i tenint en compte les disposicions apuntades, creiem que la causa d'aquest fet s'explica per l'interés que presenta la legislació valenciana en estar a l'última en allò que estableix com a directriu la UNESCO en matèria de patrimoni immaterial. Això sí, sols estar-ho de cara al públic, no portar-ho a terme, no donar-li una aplicació pràctica i efectiva. Considerem així que la legislació valenciana tot i que en matèria de patrimoni immaterial i per allò que disposa respecte d'aquest al seu articulat és innovadora queda al remat en paper mullat. A la vista i a les oïdes pot resultar fàcilment lloable i digna de reconèixer, però si no hi ha un desenvolupament i posada en pràctica de la mateix, la potenciabilitat i expectatives que d'ella es pot esperar desapareixen. Evidentment, tot i que eixa legislació és el primer pas per a una protecció i reconeixement favorable, si les actuacions respecte del patrimoni que ens acomet s'aturen en eixe estadi molt difícilment es podrà presentar un seguit d'actuacions destinades a presentar un veritable i complet corpus o registre d'aquelles pràctiques culturals susceptibles d'esdevindre patrimoni immaterial. Cal així un treball de camp perfectament pausat i definit, amb uns criteris d'actuació, per part de la administració autonòmica. Sols així la legislació i el contingut d'aquesta cobraran veritable sentit.

Resultarien necessàries per superar o reduir eixes mancances i febleses dos tasques per part del govern autonòmic:

1. D'una banda la creació d'un organisme oficial, depenent de la Conselleria de Turisme, Cultura i Esport, que quede centrat

exclusivament al camp del patrimoni immaterial. És a dir, una institució pròpia per a d'ell de forma semblant a com ocorre a Catalunya amb la *Direcció General de Cultura Popular i Tradicional*. Sols així podran assolir-se en un grau òptim les disposicions establertes a la llei de Patrimoni Cultural Valencià en quan al patrimoni immaterial.

Un organisme encarregat de:

- acotar d'una forma més precisa les diferents seccions o dominis que es poden contemplar dins del patrimoni immaterial i el tres constitutius de cadascun d'ells.
- confeccionar un programa a llarg termini on queden establerts els principals camps d'actuació, zones, espais i dates de realització dels diferents programes d'investigació que puguen existir.
- portar endavant una difusió exclusiva del patrimoni immaterial, amb un web on es dipositen per categories clares i pròpies els béns enregistrats i inventariats.
- vetllar per una inclusió certa del patrimoni immaterial dins dels llibres de text per complir així de forma íntegra i completa amb els objectius que la llei disposa sobre el currículum de les ensenyances als nivells de l'Educació Secundària Obligatòria.
- o, entre d'altres, potenciar un teixit sòlid d'associacions locals i comarcals que puguen donar una cobertura d'investigació i treball de camp pautat per incrementar la tasca dels pocs centres d'investigació de rang superior.

2. En segon lloc, i d'una forma més urgent a l'anterior tot i que es tracta d'una de les tasques que deuria portar endavant, la creació d'unes pautes i un cos de normes i regles de procedir per a la realització de l'inventari d'aquells productes susceptibles d'esdevindre béns immaterials. Com adés s'ha apuntat no existeix un catàleg d'actuació on queden arreplegats cadascun dels camps de les fitxes que deurién existir per als diferents dominis que la UNESCO reconeix per al patrimoni immaterial. Sols així es donarà coherència al treball de camp al temps que es podrà presentar un inventari coherent i d'utilitat sobre el qual afrontar la resta de línies que deuen ser aplicades sobre el patrimoni.

Bibliografía

- APPADURAI, Arjun. 1996. *La modernidad desbocada*. Buenos Aires: Trilce.
- ARIÑO, Antonio. 2005. La diversidad cultural en el discurso de la UNESCO. En: *Las encrucijadas de la diversidad cultural*. Madrid: CIS, pp. 497-526.
- BAUMAN, Zigmunt. 2004. *Modernidad líquida*. Mexico: Editorial Fondo de Cultura Económica.
- BECK, Ulrich. 2004. *¿Qué es la globalización?: Falacias del globalismo, respuestas a la globalización*. Barcelona: Paidós Ibérica.
- GIDDENS, Anthony. 2003. Un mundo desbocado: los efectos de la globalización en nuestras vidas. Madrid: Taurus.
- HERNÁNDEZ I MARTÍ, Gil-Manuel; MONCUSÍ FERRE, Albert; SANTAMARÍA CAMPOS, Beatriz. 2008. Patrimonio Etnológico e identidades en España. Un estudio comparativo a través de la legislación. En: *Revista de antropología experimental*. Jaén: Universidad de Jaén, num.8, pp. 207-223.
- COMUNITAT VALENCIANA- 1998.. Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat Valenciana, del Patrimoni Cultural Valencià. *Diari Oficial de la Generalitat València*, núm. 3267. p. 9425-9466.
- ROSÓN, Javier. 2008. Cultura oral y patrimonio inmaterial en el barrio de Albaicín, Granada. Una aplicación del modelo de catalogación en el marco del proyecto Mediterranean Voices. En: *El Patrimonio Cultural Inmaterial. Definición y sistemas de catalogación. Actas del seminario internacional* (Murcia, 15 y 16 de febrero de 2007). Murcia: Comunidad autónoma de la Región de Murcia, pp. 211-245.
- QUEROL, Mª Ángeles. 2009. El tratamiento de los bienes inmateriales en las leyes de Patrimonio Cultural. En: *Patrimonio Cultural de España*. Madrid: Ministerio de Cultura, num.0, pp.69-108.